

К. М. ТИЩЕНКО

Інститут філології Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна
Електронна пошта: tysscc4@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-0493-1497>

МЕТАТЕОРІЯ МОВОЗНАВСТВА У СВОЄМУ ЧАСІ Й СОЦІУМІ

У липні виповнюється 80 років відомому українському мовознавцеві, доктору філологічних наук, професорові Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка Костянтину Миколайовичу Тищенку.

У доробку ювіляра — понад 240 праць (монографій, словників, підручників, статей) у багатьох галузях лінгвістичної науки: загальному мовознавстві, романістиці, германістиці, славістиці, кельтології, фінознавстві, баскології, сходознавстві, порівняльно-історичному мовознавстві, топоніміці. Завдяки зусиллям К. М. Тищенка в університеті створено Лінгвістичний навчальний музей, експозицію якого побудовано на засадах метатеорії мовознавства — єдиної операційної системи знань про мову й лінгвістику.

Редколегія журналу «Мовознавство» щиро вітає К. М. Тищенка з ювілеєм і пропонує читачам його аналітичну статтю про історію створення метатеорії мовознавства — одного з помітних здобутків сучасної науки.

Pro captu lectōris habent sua fāta libelli¹
(Terentianus Maurus)

У першій частині статті дано огляд історії проблеми: 1) О. Лосєв, В'яч. Іванов, Ф. Россі-Ланді, Б. Поршнев; 2) сутність двовимірної лінгвістичної метатеорії-1989; 3) причини її появи в дидактиці; 4) пріоритетна концепція в дисертації (1992). Двовимірний метатеоретичний простір (з координатами — семіологічною та епістемологічною) змодельовано в експозиції Лінгвістичного навчального музею Київського університету (1992). Матеріал першого системного підручника «Основи мовознавства» (2007) (з позитивним дидактичним досвідом Т. Мілевського, Я. Горецького, Ж. Дюбуа, Ч. Хокета) також розміщено у метатеоретичному просторі. Осмислено сприйняття лінгвістичної метатеорії у професійній, освітній та медіа-сферах.

У другій частині статті описано обставини віднайдення дальших вимірів метатеоретичного простору мовознавства, а також властиві їм риси. Показано, що можливі ще по три різновиди дво- і тривимірних лінгвістичних метатеорій. Станом на 2021 р. стає досяжним і їхній синтез у вигляді 4-вимірного простору лінгвістичної метатеорії Меуас. Ця наймісткіша на сьогодні метатеорія постає як засіб упорядкування фрагментів знань про мову за чотирма незалежними параметрами: (Мс) се-

---

¹ «У міру розуміння читачем мають [ті самі] книжки різну долю» (Теренціан Мавр, II ст.).

- Tyshchenko K. M. (2015a). Asymiliatsia seredniovichnykh menshyn do ukrainskoi movnoi spilnoty. *Ukainskyi hlotogenez. Materialy mizhnarodnoi naukovoï konferentsii. Zhytomyr: Polissia*, 38–67. [In Ukrainian].
- Tyshchenko K. M. (2015b). *Kliuchi z Asturii vid mynuloho Ukrainy*. Kyiv; Drohobych: Posvit. [In Ukrainian].
- Tyshchenko K. M. (2016). *Dolitopysna movna istoriia ukrainsiv*. Kyiv; Drohobych: Posvit. [In Ukrainian].
- Tyshchenko K. M. (2018a). *Inshomovna istoriia ukrainsiv: 2300 realii antychnosti y seredniovichchia u movi, toponimakh i prizvyshchakh*. Kyiv; Brody: Prosvita. [In Ukrainian].
- Tyshchenko K. M. (2018b). *Paralelni zhyttia abo pidihriv kosmosu. Narys tvorchoï biohrafii. Ukraina. Nauka i kultura*, (37), 218–235. [In Ukrainian].
- Tyshchenko K. M. (2020). *42 epokhy ukrainskykh movnykh kontaktiv*. Kyiv; Brody: Prosvita. [In Ukrainian].
- Tyszczenko K. (2016). *Po co językoznawstwu metateoria? Medytacje filozoficzne*. Warszawa, 235–262.

K. M. TYSHCHENKO

Institute of Philology of the Taras Shevchenko National University of Kyiv
Kyiv, Ukraine
E-mail: tysscc4@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-0493-1497>

METATHEORY OF LINGUISTICS IN ITS TIME AND SOCIAL ENVIRONMENT

The article opens the problem with its historical review (A. Losev, Viach. Ivanov, F. Rossi-Landi, B. Porshnev) and highlights the author's two-dimensional metatheory of 1989, the reasons for its emergence coming mainly from the needs of didactics, its public defence in 1992 and its analytical criticism in professional, educational and media spheres. The real two-dimensional space, measured semiologically and epistemologically, was modelled in the exposition of the Linguistic Educational Museum at Taras Shevchenko University of Kyiv in 1992. The first systemic textbook «The Basics of Linguistics» of 2007 was also based on the same metatheory (incorporating ideas of T. Milewski, J. Horecký, J. Dubois and Ch. Hockett).

The article then focuses on the circumstances that opened the third and fourth dimensions of the linguistic metatheoretical space. Their synthesis is described as a 4-dimensional space of the Linguistic Metatheory *Μετα*. The four axes of this space correspond to the two previously discussed in the metatheory-1989 (*Μ*_ς semiology, *Μ*_ε epistemology), and two others new-seized (*Μ*_γ gnoseology, *Μ*_α aspectology). The following meta-theoretical features are located on the named axes: *Μ*_ς — SDITW (ethnolanguages/ Sprachen, dialects, idiolects, texts, words); *Μ*_ε — FBNHR (facts, branches, unities, theories, doctrines, regularities); *Μ*_γ — OEUYA (problems, methods, arguments, hypothesis/ theories, aprobaton); *Μ*_α — QLPGV (accumulation, langue, parole, genesis, evolution).

Thus, a huge metatheoretical space is obtained, ready for the unambiguous placement of any fragment of linguistic knowledge in it. Every input study topic of linguistics obtains 4–5 marks, the research knowledge has more of them. This system can be also offered as an alternative to the arbitrarily chosen basis in improving semantic classifications such as UDC.

Key words: Linguistic Metatheory, society, reception, Linguistic Educational Museum, metatheoretical space, metatheoretical marking, immanent feature, UDC.

Дата надходження до редакції — 15.04.2021

Дата затвердження редакцією — 26.04.2021